

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *(Mildor)*
Cím: *A úkapák levéltári nyomai*

Forrás: *Népszava*

108
(Hely)

1943. 9. 14.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

902.5

Hely

Idő

"1943"

Személy

AZ ÚKAPÁK LEVÉLTÁRI NYOMAI

A **hízeléssel** a múltat általában kövek, régi fegyverek, ékszer, edények múzeumi kiállításán keresztül igyekeznek érzékeltetni. A történelem tudósai a stílusokból pontosan megállapítják a kort. Az óskor különféle korszakait is meg tudják már különböztetni abból, vajjon a kőfegyverek pattintással, hasítással, csiszolással készültek-e. Az ősember is viselt már ékszert. Ezek készítménye módja a hozzáértőknek pontosan elárulja az időt, amelyben készültek. Így azután a múzeumok régiségtára még a laikus közönségnek is igen szemléltetően mutatja meg korok, korszakok fejlődését, az emberi kultúra folytonos előrehaladását.

Írásos emlékek

Nehéz, sok tudást, elmélyedést igénylő munkával létesítették ezeket a régiségtárakat, amelyeket a föld mélye még mindig gyarapít. Sokkal, de sokkal nehezebb a helyzet az írásos emlékekkel. Az ősember nemcsak fegyvert gyártott, hanem lényének kötelessége következtében már kultúráltságának legalacsonyabb fokán is rajzolt és írt. Feljegyzéseket készített rovátkákból, színpolitikus jelekből. Sajnos azonban ezekből az emlékekből lényegesen kevesebb maradt az utókornak, mint akár a díszített fegyverekből, akár a faragott kövekből.

Itt van például Budának és Pestnek az esete. Írásos emlékei a török uralom előtti, alatti, de még hosszú ideig a visszafoglalás utáni időkből is alig maradtak. Magyarozata, hogy Buda 1686 szeptember 2-án romhalmazzá került vissza az ország birtokába, mert a roham után, amikor a zsoldosok megkezdtek a fosztogatást, tűz támadt, amely szeptember 3-án is eltartott, a Nagyboldogasszony temploma (akkor mecset) és néhány raktár kivételével elhamvasztotta mindazt, amit az előző hetek bombázásai megkíméltek. Csak szeptember 4-én intézkedett Károly herceg, hogy a tüzet eloltásuk és a holtakat eltakarítsák. Harminchét év múlva újabb rettenetes csapás érte a fiatal várost. 1723-ban húsvét első napján tűz támadt és az egykoriak feljegyzése szerint behatolt a még török időkből maradt aknába, ezek meggyulladtak, felrobbantak s szörnyű kárt okoztak. A legtöbb templom és zárda leégett, vagy ötszáz ember életét vesztette. Mindezt azért mondtuk el, hogy megmutassuk, mi az oka annak, hogy emlékként mi sem maradt meg

a budai levéltárban.

Az első városi anyakönyvet, amelybe a budai polgárokat bejegyezték, 1686 októberében kezdték vezetni. A budai polgároknak ez az első aranykönyve 1686-tól 1789-ig, a

masodik 1790-től 1839-ig, a harmadik 1834-től 1867-ig tartja nyilván a budai polgárok névsorát. Ezt a harmadik kötetet már magyarul vezették és „Szabad Királyi nemes Buda fővárosa Polgárainak névsora” volt a felirata. Ezekbe az aranykönyvekbe természetesen csak azoknak a nevei kerültek, akiket nemes Buda főváros tanácsa polgárnak főlvet. Ez nem volt olcsó dolog, hiszen a legalacsonyabb taksza ötven forint volt, ami abban az időben bizony hatalmas összeg lehetett. Így tehát ebből az időből csak a vagyonosokról vannak származási adatok, a munkásokról nincsenek. Ez a mostani viszonyok között meglehetősen nagy baj, mert az 1879. évi L. törvények, az állampolgársági alaptörvény, úgy intézkedett, hogy az, aki a törvény megjelenése előtt 1875–1880 között adót fizetett és idegen állampolgárságát nem tartotta fenn, az 1879. évi L. törvények 48. §-a alapján magyar állampolgárnak „vélelmezett”. Mármost, aki ebből az időből adórást nem tud igazolni (ilyenek például a munkások, akik helyett az adót már akkor is a tulajdonos fizette be), az bizony megakad az „ősök keresésében”, akikre pedig, mint valamennyien jól tudjuk, ezekben a napokban meglehetősen nagy szükség van.

Ilyen esetekben azután a levéltárból ki kell kérni az 1857-i országos összeírás hiteles levéltári másolatát. A zsidók az őskutatás terén könnyebb helyzetben vannak, mint

a keresztények. Mert a „türelempénz”, másképpen „türelmi adó” miatt már 1848-ban, 1839-ben, 1832-ben is összeírták őket. Ez azért is lényeges, mert illetőség szempontjából 1851-ig kell igazolni az elődöket.

(Az első tulajdonképpeni népszázeírást II. József rendelte el. Ebből azonban nagyon kevés, jóformán semmi sem maradt meg, mert II. József halála után, a nagy nemzeti felbuzdulásban, a vármegyék tüntetően elégették az összeírásokat, már csak azért is, mert azok főképp adóztatás céljára készültek. A Bach-korszak alatt is végeztettek „népszázeírást”, amely szintén az előbbi sorára jutott. Általában, a vármegyék ellenszenvé ezekkel az összeírásokkal szemben olyan mértékű volt, hogy még az 1857-i összeírás adatai is jóformán csak a budai és pesti levéltárakban maradtak meg.)

Az elmondottakból láthatjuk tehát, milyen óriási jelentősége van a levéltáraknak az egyén szempontjából is. Ha még ehhez hozzávesszük, hogy a város minden szerződését, életének minden okmányoszerű megnyilvánulását itt őrzik és tartják nyilván, akkor körülbelül képet nyerünk a levéltárak fontosságáról.

Úkapák keresése

A levéltárban böngészgetve, mint ahogy előre megjósolta a főlveléltáros úr, engem is elfogott a kíváncsiság. Vajjon merre és mikor került ide a familiám. Nagyapámig nagyjából tudtam mindent. 1872-ből

Kammermayer Károlytól, az egyesített főváros első polgármesterétől van egy kinevezési okmánya. Úgy gondoltam, ezen a nyomon könnyen előre jutok s megtalálom az ő szüleit, nagyszüleit. Tévedtem. Azt az aktát, amelyben kérvénye és az elintézés van, valaki 1873-ban egy cédula ellenében kiemelte az irattárból és, sajnos, elfelejtette visszahozni. Ez az akta már csak valamilyen véletlenség következtében kerülhet elő, ha még egyáltalán megvan és valamelyik fölületes referens nem fűtött be vele. (Bürokrácia, óh!)

Megnéztem ezekután az 1857-i népszámlálási adatokat. Gondoltam, ott lakás és egyéb adatok alapján tovább indulhatok. Nagyapám ebben az összeírásban nem szerepel. Később rájöttem, azért nem, mert ebben az időben, mint volt 48-as honvédtiszt, Olaszországban szolgált a császári hadseregben. A nagyapai vonal tehát megszakadt. Ezek után megkíséréltem az „aranykönyvben“ nyomot találni. Ez több eredménnyel járt, mert 1755-ben meg is találtam őszömet, Kristófot, akit az 1755. április 14-i budai Tanácsülési jegyzőkönyv szerint, mint Ausztriából, Bécsből származót, ingatlanai alapján *ketős taksa lefizetése ellenében*, polgárrá felvettek. (A taksa körül Budán mindig baj volt. A levéltári adatokból megállapítottam, hogy protekcióval olcsóbban is be lehetett jutni a budai polgárok közé. Úgy látszik, protekció dolgában már úkapám is rosszul állott.) Innen kezdve, az aranykönyvek alapján 1788-ban Gergelyig, 1807-ben Mátyásig, 1836-ban pedig Antalig nagyapám apjáig eljutottam.

Bevallom, a nyomozás végén még egész „vadászszenvedély“ fogott e az ódon könyvek böngészése közben. Hét generáción keresztül fűződik családom sóhaja, könnye, mesolya, öröme és bánata ehhez a városhoz. Leéltem az életemet anélkül, hogy kíváncsi lettem volna úkapáimra. Most pedig meghatódottan lapozgattam végrendeleteik, házassági szerződéseik és adósleveleik között.

(Mildor)